(इंग्रजीत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

कर्नाटक राज्य आणि ओआरएस.

विरुद्ध

बी.एस. नंजुंदय्या

१ जानेवारी १९९६

[न्या. के. रामास्वामी आणि न्या. जी. बी. पट्टनाईक]

भूसंपादन कायदा, १८९४.

कलम ४ (१), ५- अ, ६ आणि ११ - अधिसूचना - उच्च न्यायालयाच्या आदेशाच्या तारखेपासून तीन वर्षांच्या आत जाहीरनामा प्रकाशन - म्हणून कलम ११ लागू नाही - अधिसूचना आणि घोषणा कालबाह्य झाली नाही.

दिवाणी अपील अधिकारक्षेत्र

दिवाणी अपील क्रमांक २३३१/१९९६

कर्नाटक उच्च न्यायालयामध्ये दाखल झालेल्या रि. या. क्रमांक ९५४४/१९८६ मध्ये दि. १५.२.९१ रोजीच्या निर्णय व आदेशावरून.

याचिकाकर्त्यांतर्फे के. एच. नोबिन सिंग आणि एम. वीरप्पा.

उत्तरवादीतर्फे गिरीश अनंतमूर्ती आणि के. के. गुप्ता.

न्यायालयाचा खालील आदेश पारित करण्यात आला.

अनुमती दिली.

आम्ही दोन्ही बाजूंचे म्हणणे ऐकून घेतले आहे.

विशेष अनुमतीने हे अपील कर्नाटक उच्च न्यायालयाने १५ फेब्रुवारी १९९१ रोजी डब्ल्यू.पी.क्र.९५४४/८६ मध्ये दिलेल्या आदेशावरून उद्भवले आहे. भूसंपादन कायद्याचे कलम ४ (१) अन्वये, सुरुवातीला ६ डिसेंबर १९७३ रोजी अधिसूचना प्रसिद्ध करण्यात आली. कलम ६ अन्वये ३ फेब्रुवारी १९७५ रोजी जाहीरनामा प्रसिद्ध करण्यात आला. कलम ४ (१) अन्वये अधिसूचनेला आणि कलम ६ अन्वये जाहीर करण्यात आलेल्या घोषणेला आव्हान देणारी रिट याचिका क्रमांक १०४०२/७७ उच्च न्यायालयात दाखल करण्यात आली होती. उच्च न्यायालयाने २७ जुलै १९८४ रोजी ही रिट याचिका मंजूर केली आणि अपीलकर्त्याला प्रतिवादीने ज्या टप्प्यावर हरकती दाखल केल्या त्या टप्प्यापासून कलम ५-अ अन्वये चौकशी करण्याचे निर्देश दिले. त्यानंतर, १९ जानेवारी १९८५ रोजी या नोंदीची प्रत भूसंपादन अधिकाऱ्याला प्राप्त झाली. कलम ५-अ अन्वये, २० फेब्रुवारी १९८५ रोजी नोटीस देण्यात आली व उत्तरवादीला वाजवी संधी दिल्यानंतर चौकशी पूर्ण झाली व भूसंपादन अधिकाऱ्याने आपला अहवाल ३१ जुलै १९८५ रोजी शासनाला सादर केला. कलम ६ अन्वये १० एप्रिल १९८६ रोजी जाहीरनामा प्रसिद्ध करण्यात आला. उत्तरवादीने ७ जून १९८६ रोजी पुन्हा उच्च न्यायालयात रिट याचिका दाखल करून कलम ४ (१) अन्वये अधिसूचनेच्या वैधतेला आणि कलम ६ अन्वये घोषणेला आव्हान दिले.

उच्च न्यायालयाने आपल्या निर्णयात म्हटले आहे की, ६ डिसेंबर १९७३ ते १ ऑक्टोबर १९७७ या कालावधीत भूसंपादन कायद्याच्या कलम ६ (१) अन्वये विहित केलेली तीन वर्षांची मुदत कालांतराने संपली आणि क कलम ६ अन्वये जाहीरनामा १० एप्रिल रोजी प्रसिद्ध झाला, त्या

तारखेस स्थगिती देण्याचा न्यायालयाचा कोणताही आदेश नव्हता. परिणामी, कलम ४ (१) अन्वये अधिसूचना व कलम ६ अन्वये केलेली घोषणा रद्द करण्यात आली, जी १९८४ च्या अधिनियम ६८ नुसार सुधारित या कायद्यातील कलम ११-ए नुसार दुरुस्त केली गेली होती.

याचिकाकर्त्यांच्या वकिलांनी असा युक्तिवाद केला आहे की उच्च न्यायालयाचा दृष्टिकोन स्पष्टपणे बेकायदेशीर आहे. कलम ६ अन्वये अधिसूचना रद्द करण्यात आली आणि सरकारला त्या टप्प्यापासून अधिग्रहण पुढे नेण्याचे आणि उत्तरवादीने उपस्थित केलेल्या आक्षेपांचा विचार करण्याचे स्वातंत्र्य देण्यात आले, हे लक्षात घेता, कलम ६ अंतर्गत जाहीरनामा त्यानंतर दोन वर्षांच्या आत प्रकाशित करण्यात आला. त्यामुळे, कलम ६ अन्वये दिलेला जाहीरनामा संपुष्टात आला नव्हता. परिणामी, कलम ११ -ए लागू होत नाही. १९७३ ते १९७७ या कालावधीत उच्च न्यायालयाने निदर्शनास आणून दिल्याप्रमाणे जाहीरनामा प्रसिद्ध न झाल्याने तीन वर्षांच्या आत कलम ६ अन्वये जाहीरनामा प्रसिद्ध होण्यास अपीलकर्त्यांना कोणताही अडथळा नव्हता, त्यामुळे भूसंपादनाची प्रक्रिया संपुष्टात येईल, असे उच्च न्यायालयाचे म्हणणे योग्य होते, असा युक्तिवाद प्रतिवादीने केला आहे.

संबंधित युक्तिवादांचा विचार केल्यावर उच्च न्यायालयाने घेतलेले मत कायद्याने योग्य आहे का, असा प्रश्न उपस्थित होतो. कलम ४ (१) प्रसिद्ध झाल्याच्या तारखेपासून ते १ ऑक्टोबर १९७७ पर्यंत न्यायालयाने स्थगिती दिली नव्हती आणि तीन वर्षांचा कालावधी उलटला होता, हे खरे आहे. पण दुर्दैवाने, पहिल्या जी कार्यवाहीत हा मुद्दा उच्च न्यायालयासमोर मांडण्यात आला नाही. परिणामी, कलम १ चे स्पष्टीकरण (४) अंमलात आणून प्रतिवादीला तो युक्तिवाद

मांडण्याचा मार्ग मोकळा झाला. परंतु तो मुद्दा रचनात्मक रेस जुडीकेटा च्या माध्यमातून, विचारार्थ मांडला नसल्याने या प्रश्नावर आता उच्च न्यायालयात विचार होणार नाही. १९ जानेवारी १९८५ रोजी, भूसंपादन अधिकार्यांना याची नोंद मिळाल्याचे दिसून येत आहे. त्यांनी कलम ५-अ अन्वये, २० फेब्रुवारी १९९५ रोजी, उत्तरवादीने दाखल केलेल्या हरकतीबाबत विचार करण्यासाठी नोटीस बजावली. त्यानुसार, प्राप्त झाल्याच्या तारखेपासून नोटीस बजावण्याच्या तारखेपर्यंत एक महिन्याचा विलंब झाला. त्यानंतर पक्षकारांच्या सांगण्यावरून वेळोवेळी कार्यवाही सुरू होती. अखेर, ३१ जुलै १९८५ रोजी युक्तिवाद पूर्ण झाला. त्यामुळे ही मर्यादा पुन्हा ऑगस्ट १९८५ पासून सुरू झाली. १० एप्रिल १९८६ रोजी हा जाहीरनामा प्रसिद्ध झाला. त्यामुळे आदेश रद्द झाल्यानंतर पहिल्या रिट याचिकेच्या कार्यवाहीत आदेशाच्या तारखेपासून तीन वर्षांच्या आत जाहीरनामा प्रसिद्ध करण्यात आला. खंड (I) परंतुक ते कलम ६ च्या उपकलम (१) मधील तरतुदीनुसार उच्च न्यायालयाने दिलेल्या आदेशाच्या तारखेपासून तीन वर्षांच्या आत जाहीरनामा प्रसिद्ध करण्यात आला आहे. परिणामी, कलम २-अ चे कामकाज या प्रकरणातील वस्तुस्थितीस लागू होत नाही. परिणामी, कलम 4 (1) अंतर्गत अधिसूचना किंवा कलम 6 अंतर्गत घोषणा रद्द होणार नाही. अपीलकर्त्यांना हा आदेश प्राप्त झाल्याच्या तारखेपासून शक्यतो सहा महिन्यांच्या कालावधीत शक्य तितक्या जलदगतीने निवाडा चौकशी करण्याचे आणि पूर्ण करण्याचे निर्देश दिले जातात.

त्यानुसार, अपील मंजूर केले जाते. खर्चाबाबत आदेश नाहीत.

अपील मंजूर.

*****

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

x-x-x-x